

GEA, FLORA ET FAUNA

Noves dades sobre els Ptinidae (Coleoptera) de la Comunitat Valenciana, península Ibèrica

Amador Viñolas*

* Museu de Ciències Naturals de Barcelona. Laboratori de Natura. Col·lecció d'artròpodes. Passeig Picasso s/n. 08003 Barcelona. A/e. av.rodama@gmail.com

Rebut: 15.09.2016; Acceptat: 25.09.2016; Publicat: 30.09.2016

Resum

S'estudien els Ptinidae recollectats en dos projectes de biodiversitat realitzats durant l'any 2015 al Parc Natural de la Serra d'Espadà (Castelló) i en el P. N. de la Font Roja (Alacant). S'amplia la distribució de la família en la Comunitat Valenciana amb l'examen dels exemplars dipositats en la col·lecció del Museu de Ciències Naturals de Barcelona. De cada espècie es representa l'habitus.

Paraules clau: Coleoptera, Ptinidae, noves localitzacions, Comunitat Valenciana, península Ibèrica.

Abstract

New records of the Ptinidae (Coleoptera) from Valencian Community, Iberian Peninsula

We study the Ptinidae collected in two biodiversity projects carried out the year 2015 in the Natural Park of the Serra d'Espadà (Castelló) and N. P. de la Font Roja (Alacant). The distribution of the family in Valencian Community is complemented with the study of the specimens deposited at the collection of the Natural Sciences Museum of Barcelona. The habitus of each species is represented.

Key words: Coleoptera, Ptinidae, new records, Valencian Community, Iberian Peninsula.

Introducció

Durant l'any 2015 el Centre Iberoamericà de la Biodiversitat (CIBIO) de la Universitat d'Alacant va realitzar un estudi sobre la biodiversitat de coleòpters saproxílics al Parc Natural de la Serra d'Espadà (Castelló) (Fig. 1) i al Parc Natural de la Font Roja (Alacant) (Fig. 2), recollectant un gran nombre d'exemplars de la família Ptinidae. Amb l'estudi del material, excepte les subfamílies Ptininae i Gibiinae, s'han localitzat dues noves espècies dels gèneres *Stagetus* Wollaston, 1861 i *Dorcatoma* Herbst, 1792, així com nombroses noves localitzacions d'altres espècies interessants, que amplien la seva àrea de distribució, ja que fins al present poques són les cites existents de la Comunitat Valenciana (Español, 1992).

A la col·lecció del Museu de Ciències Naturals de Barcelona es troben dipositats una sèrie de exemplars recollectats a la Comunitat Valenciana tot i que la majoria de les espècies són banals i estan relacionades amb l'activitat humana. D'Alacant hem estudiat exemplars d'*Ernobius pini* (Sturm, 1837), *E. pruinosus* (Mulsant & Rey, 1863), *Nicobium castaneum* (A. G. Olivier, 1790), *Stegobium paniceum* (Linnaeus, 1758), *Lasioderma baudii* Schilsky, 1899, *L. haemorrhoidale* (Illiger, 1807) i *L. serricone* (Fabricius, 1792); de Castelló exemplars d'*Anobium punctatum*, *Oligomerus ptilinoides* (Wollaston, 1854), *L. haemorrhoidale* i *L. redtembacheri*

(Bach, 1852) i de València exemplars d'*E. pini*, *N. castaneum*, *O. ptilinoides*, *L. baudii*, *L. haemorrhoidale*, *L. menaccephalum* (Schilsky, 1899) i *L. serricone*.

Material i Mètodes

El CIBIO va situar en els dos Parcs una sèrie de paranys de finestra (window trap) i d'emergència; el material recollectat amb aquests paranys es va retirar periòdicament des del mes d'abril fins al mes de novembre de l'any 2015. De la família Ptinidae, exceptuant les subfamílies Ptininae i Gibiinae, es van capturar un total de 287 exemplars que es relacionen a continuació.

En els exemplars estudiats es va procedir a l'extracció de l'edeagus, els quals després d'un tractament de neteja i extracció de l'aire es van muntar en preparació microscòpica sobre una làmina d'estirè transparent, de la marca Evergreen®, amb líquid DMHF. Les fotografies es van realitzar amb una càmera Canon® model EOS 760D, amb objectiu de microscòpia i pel mètode de capes, amb tractament de les imatges mitjançant el programa Zerene Stacker®. Tots els exemplars estudiats s'han muntat en sec i els dipositats a la col·lecció del CIBIO es conserven en alcohol. Els mapes s'han obtingut del visor de l'Institut Cartogràfic Valencià.

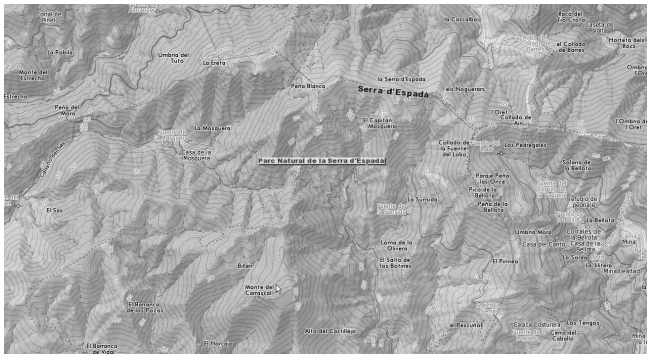

Figura 1. Mapa de l'àrea mostrejada al Parc Natural de la Serra d'Espadà, Castelló. Font Institut Cartogràfic Valencià.

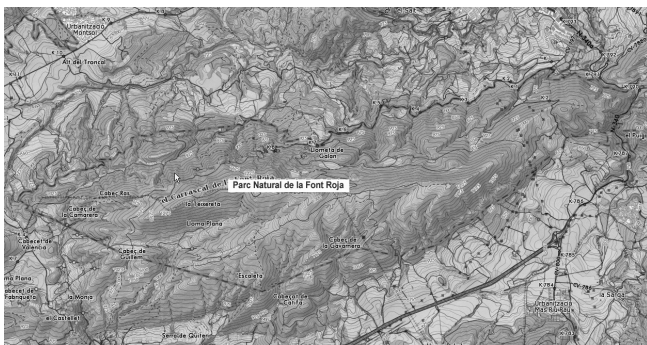

Figura 2. Mapa del Parc Natural de la Font Roja, Alacant. Font Institut Cartogràfic Valencià.

Figura 3. Habitus de l'Anobiinae *Anobium hederæ* Ihssen, 1949.

Resultats

Subfamília Anobiinae Fleming, 1821
Tribu Anobiini Fleming, 1821

Anobium hederæ Ihssen, 1949 (Fig. 3)

Material estudiat

4 ex., etiquetats: 2 ex. «22-VI-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ex. «20-VII-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ex. «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, 534 m, Azuébar, Castellón, window trap, D. Pérez leg.». Dipositats en les col·leccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

L'espècie viu i es desenvolupa en els troncs secs de *Hedera* sp. (Heura). Els exemplars d'Alacant i de Castelló són les primeres cites per a la Comunitat Valenciana.

Tribu Gastrallini White, 1982

Gastrallus laevigatus (A. G. Olivier, 1790) (Fig. 4)

Material estudiat

1 ♂, etiquetat: «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, 448 m, Chovár, Castellón, window trap, D. Pérez leg.». Dipositat en la col·lecció d'A. Viñolas.

El exemplar de Castelló es la primera cita de l'espècie per a la Comunitat.

Subfamília Dorcatominae C. G. Thomson, 1859
Tribu Dorcatomini C. G. Thomson, 1859

Dorcatoma (Pilosodorcatoma) agenjoii Español, 1978 (Fig. 5)

Material estudiat

1 ♂, etiquetat: «22-VI-2015, P. N. de la Font Roja, 1.176 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.». Dipositat en la col·lecció d'A. Viñolas.

Espècie coneguda de la part central de la península i de l'extrem oriental del sistema ibèric: Ciudad Real, Madrid, Salamanca i Tarragona (Viñolas, 2013). La present cita d'Alacant es la primera per a la Comunitat.

Dorcatoma (Pilosodorcatoma) chrysomelina Sturm, 1837 (Fig. 6)

Material estudiat

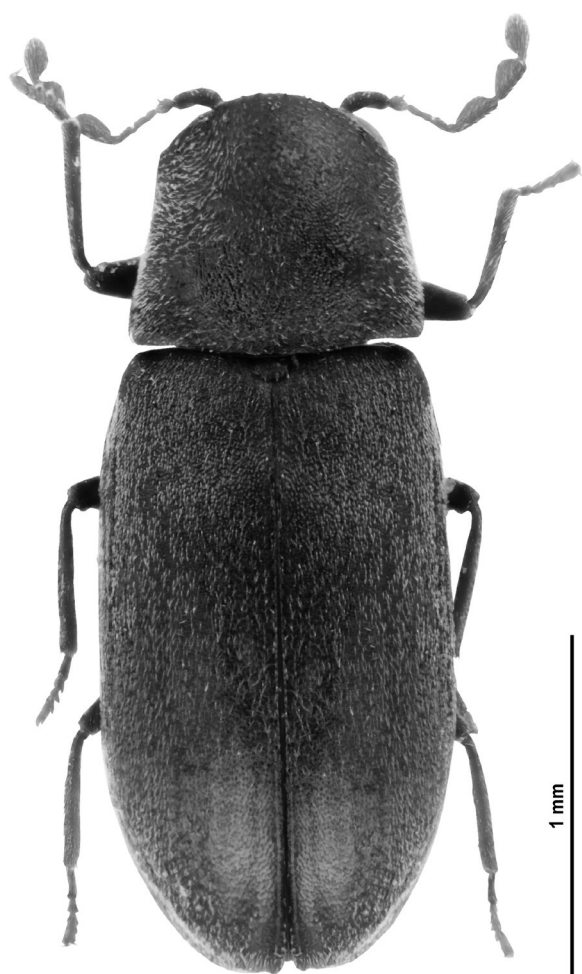

Figura 4. Habitus de l'Anobiinae *Gastrallus laevigatus* (A. G. Olivier, 1790).

107 ♂♀, etiquetats: 9 ♂♀ «25-V, 2015, P. N. de la Sierra de Espadán, 629 m, Castellón, emergence trap, D. Pérez leg.»; 4 ♂♀ «20-VI-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 20 ♂♀ «22-VI-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 30 ♂♀ «22-VI-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Chovár, 448 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 10 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 3 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 14 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, emergence trap, D. Pérez leg.»; 17 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Chovár, 448 m, Castellón, emergence trap, D. Pérez leg.». Dipositats en las colleccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

En la Península només s'havia localitzat en el centre i el nord d'Espanya: Astúries, Ciudad Real, La Rioja, Madrid, Navarra i Salamanca (Viñolas, 2013a). Els exemplars de Castelló són la primera citació per a la Comunitat i amplien notablement vers l'est l'àrea de distribució de l'espècie.

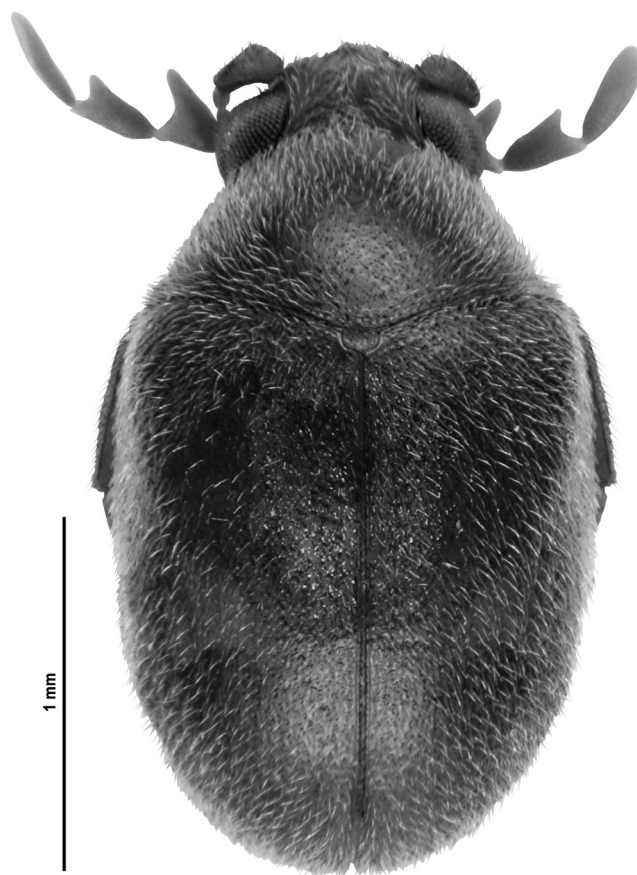

Figura 5. Habitus del Dorcatominae *Dorcatoma (Pilosodorcatoma) agenjoi* Español, 1978.

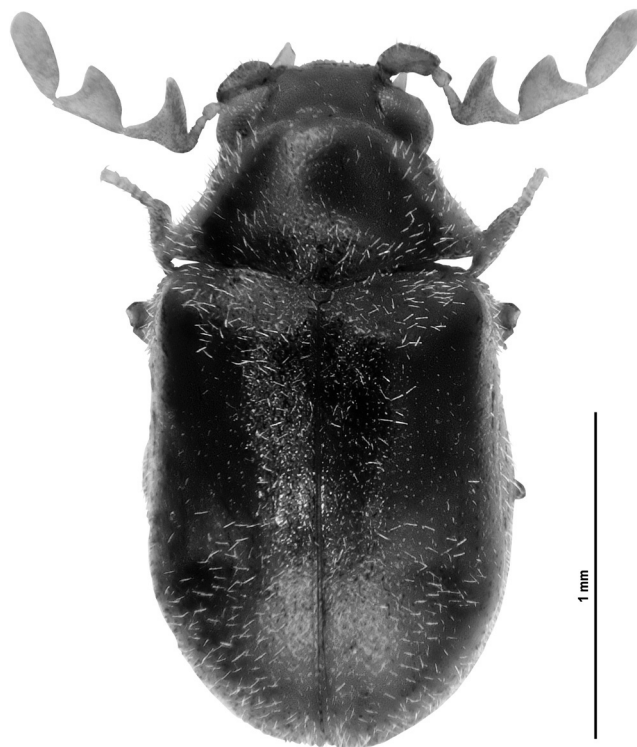

Figura 6. Habitus del Dorcatominae *Dorcatoma (Pilosodorcatoma) chrysomelina* Sturm, 1837.

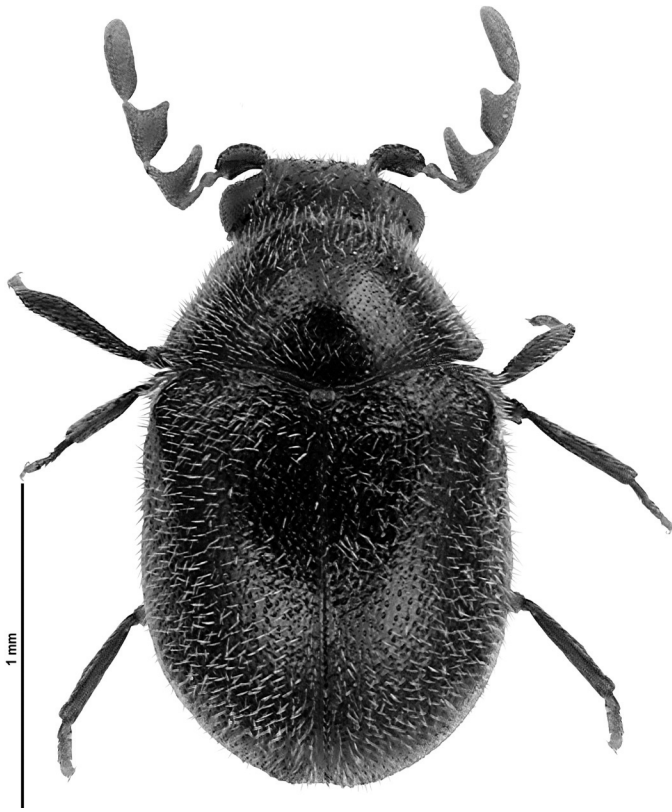

Figura 7. Holotipus ♂ del Dorcatominae *Dorcatoma (Pilosodorcatoma) levantina* Viñolas, 2016.

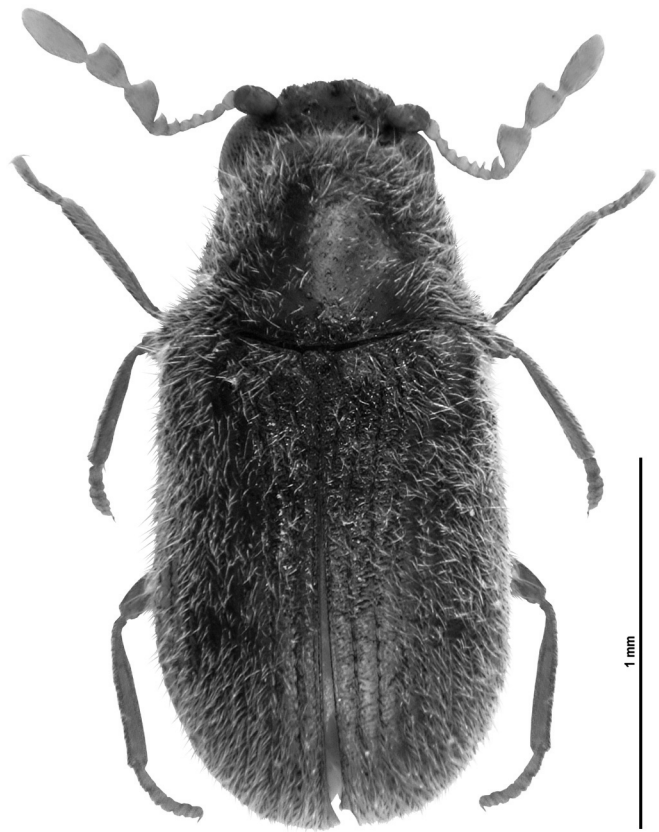

Figura 8. Habitus del Dorcatominae *Stagetus elongatus* (Mulsant & Rey, 1861).

Dorcatoma (Pilosodorcatoma) levantina Viñolas, 2016 (Fig. 7)

Material estudiat

36 ♂ y 57 ♀, etiquetats: 1 ♂, etiquetado: «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 20-VII-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W2, Window trap, Quercus suber» «HOLOTIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 3 ♂ y 1 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 25-V-2015, 629 m, D. Pérez leg.» «SE1E3, Emergence trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 2 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 22-VI-2015, 629 m, D. Pérez leg.» «SE2E1, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 5 ♂ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje la Mosquera, 22-VI-2015, 629 m| D. Pérez leg.» «SE1W2, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 2 ♂ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 22-VI-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W1, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 14 ♂ y 18 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 22-VI-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W2, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 4 ♂ y 1 ♀ «P. N. Sierra de Espa-

dán, Paraje La Mosquera, 22-VI-2015, 534 m| D. Pérez leg.» «SE2E3a, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 5 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 20-VII-2015, 629 m, D. Pérez leg.» «SE1E3, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 1 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 20-VII-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE1W2, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 6 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 20-VII-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W1, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 7 ♂ y 18 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 20-VII-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W2, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 3 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Chóvar, 20-VII-2015, 448 m, D. Pérez leg.» «SE3W3, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016»; 2 ♀ «P. N. Sierra de Espadán, Paraje La Mosquera, 19-XI-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2W3, Window trap, Quercus suber» «PARATIPUS, *Dorcatoma (Pilosodorcatoma), levantina* n. sp., A. Viñolas det. 2016». Dipositats en les

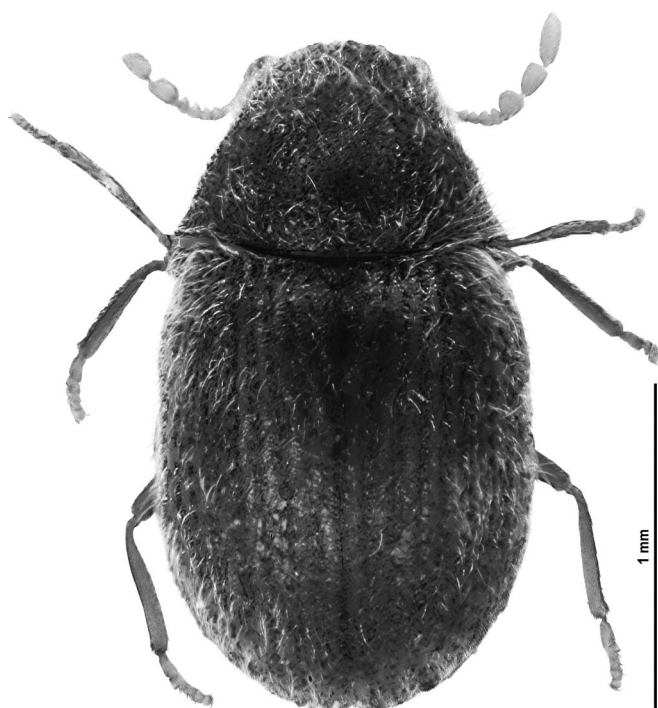

Figura 9. Holotipus ♂ del Dorcatominae *Stagetus espadanensis* Viñolas, 2016.

col·leccions del CIBIO, del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, i de J. I. Recalde, J. Muñoz i A. Viñolas.

Tribu Prothecini White, 1982

Stagetus elongatus (Mulsant & Rey, 1861) (Fig. 8)

Material estudiat

15 ♂♀, etiquetats: 3 ♂♀. «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 4 ♂♀. «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 6 ♂♀. «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Chóvar, 448 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 2 ♂♀. «27-VIII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Chóvar, 448 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»). Dipositats en les col·leccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

Espècie coneguda en la península Ibèrica d'Andorra, Espanya (Almeria, Barcelona, Castelló, Ciudad Real, Lleida, Osca, Múrcia, Tarragona, Terol i Saragossa (Viñolas, 2013b)). Les de Castelló són les primeres cites de l'espècie per a la Comunitat.

Stagetus espadanensis Viñolas, 2016 (Fig. 9)

Material estudiat

1 ♂ y 1 ♀, etiquetats: 1 ♂ «Paraje La Mosquera, P. N. Sierra de Espadán, Castellón, 19-XI-2015, 534 m, D. Pérez leg.» «SE2E3b, Emergence trap, Quercus suber» «Stagetus,

Figura 10. Habitus del Dryophilinae *Dryophilus anobioides* Chevrolat, 1832.

espadanensis n. sp., A. Viñolas det. 2016»); 1 ♀, etiquetado: «Chóvar, P. N. Sierra de Espadán, Castellón, 27-VIII-2015, 448 m, D. Pérez leg.» «SE3W3, Window trap, Quercus suber» «Stagetus, espadanensis n. sp., A. Viñolas det. 2016».) Dipositats en les col·leccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

Subfamília Dryophilinae LeConte, 1861

Tribu Dryophilini LeConte, 1861

Dryophilus anobioides Chevrolat, 1832 (Fig. 10)

Material estudiat

1 ♂, etiquetat: «27-IV-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»). Dipositat en la col·lecció d'A. Viñolas.

Espècie amb poques cites ibèriques: Cadis, Girona i Lleida (Español, 1992; Viñolas & Verdugo, 2009). La present de Castelló és la primera per a la Comunitat i complementa la distribució ibèrica de la espècie.

Es localitza en diferents models de coníferes (*Abies* Mill., *Pinus* L. i *Larix* Miller) i també s'ha esmentat de frondoses, especialment de *Quercus* L. (roures).

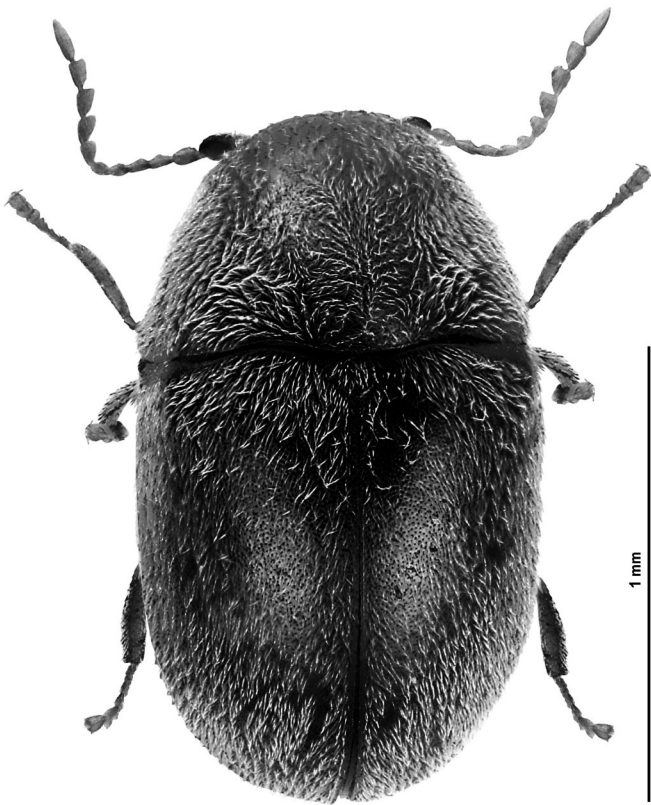

Figura 11. Habitus del Mesocoelopodinae *Mesocoelopus collaris* Mulsant & Rey, 1864.

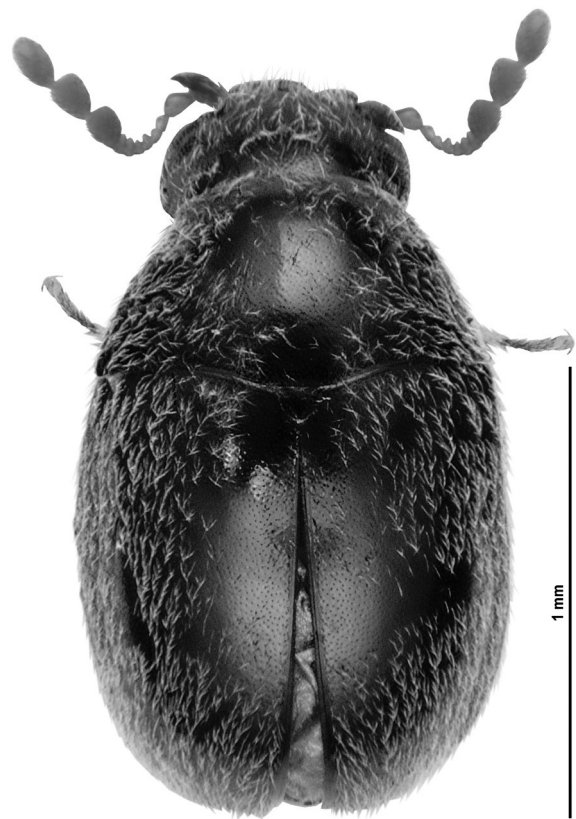

Figura 12. Habitus del Mesocoelopodinae *Rhamna semen* Peyerimhoff, 1913.

Subfamília Mesocoelopodinae Mulsant & Rey 1864

Tribu Mesocoelopodini Mulsant & Rey, 1864

Mesocoelopus collaris Mulsant & Rey, 1864 (Fig. 11)

Material estudiat

49 ♂♀, etiquetats: 1 ♀ «27-IV-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 10 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ♀ «20-VII-2015, P. N. de la Font Roja, 1.091 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 7 ♂♀ «27-VIII-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 26 ♂♀ «27-VIII-2015, P. N. de la Font Roja, 1.091 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 3 ♂♀ «21-IX-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ♀ «20-X-2015, P. N. de la Font Roja, 1.275 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.» Dipositats en les col·leccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

Coneguda en l'àrea peninsular de: Andorra, Espanya (Barcelona, Cadis, Castelló, Girona, La Rioja, Lleida, Màlaga, Tarragona i València), illes Balears (Mallorca) i Portugal. La present és la primera cita de l'espècie per a Alacant, citada amb anterioritat de la Comunitat de Castelló (Oropesa) i de València (sense més indicació) (Viñolas, 2013c).

Tribu Tricoryni White, 1982

Rhamna semen Peyerimhoff, 1913 (Fig. 12)

Material estudiat

14 ♂♀, etiquetats: 3 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ♂ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 629 m, Castellón, emergence trap, D. Pérez leg.»; 1 ♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, emergence trap, D. Pérez leg.»; 4 ♂♀ «20-VII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 4 ♂♀ «27-VIII-2015, P. N. de la Sierra de Espadán, Azuébar, 534 m, Castellón, window trap, D. Pérez leg.»; 1 ♀ «21-IX-2015, P. N. de la Font Roja, 1.091 m, Alicante, window trap, D. Pérez leg.» Dipositats en les col·leccions del CIBIO i d'A. Viñolas.

Interessant espècie descrita del Marroc i només coneguda d'aquest país i d'Espanya (Ciudad Real, Màlaga i Salamanca), estretament lligada a *Quercus suber* L., encara que sembla que també pot estar relacionada amb altres espècies de *Quercus* (Viñolas, 2013c). Els exemplars de Castelló i Alacant són la primeres cites per a la Comunitat Valenciana, ampliant l'àrea de distribució de l'espècie.

Agraïments

A Estefanía Micó, del «Centro Iberoamericano de la Biodiversidad (CIBIO)» de la Universitat d'Alacant, que ens ha facilitat per al seu estudi els Ptinidae recol·lectats en l'any 2015 en els Parcs Naturals de la Serra d'Espadà (Castelló) i de la Font Roja (Alacant), dins del projecte finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació (CGL 2012-31669) i la Generalitat Valenciana (PROMETEO/2013/034). A Diana Pérez, del CIBIO d'Alacant, per les tasques de recollecció de camp efectuades en els dos Parcs Naturals dins el marc de l'esmentat projecte. A Josep Muñoz, de Girona, per la revisió i ajuda en la confecció de la present nota. A Glòria Masó i Berta Caballero López, conservadores de la col·lecció d'artròpodes del Museu de Ciències Naturals de Barcelona l'haver-nos permès consultar la col·lecció de Ptinidae de l'entitat.

Bibliografia

- ESPAÑOL, F., 1992. *Coleoptera, Anobiidae*. En: Fauna Ibérica, vol. 2, Ramos, M. A. *et al.* (Eds.). Museo Nacional de Ciencias Naturales. CSIC. Madrid. 195 p.
- VIÑOLAS, A. 2013a. Els Dorcatominae de la península Ibèrica i illes Balears. 2a nota. El gènere *Dorcatoma* Herbst, 1792 (Coleoptera: Ptinidae). *Orsis*, 27: 7-28.
- VIÑOLAS, A. 2013b. Els Dorcatominae de la península Ibèrica i illes Balears. 3a nota. El gènere *Stagetus* Wollaston, 1861, amb la descripció de *S. confusus* n. sp. (Coleoptera: Ptinidae). *Orsis*, 27: 95-121.
- VIÑOLAS, A. 2013c. Els Mesocoelopodinae de la península Ibèrica i illes Balears. Els gèneres *Mesocoelopus* Jacquelin du Val, 1860, *Mesotheres* Mulsant & Rey, 1864 i *Rhamna* Peyerimhoff, 1913 (Coleoptera: Ptinidae). *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 77 (2012-2013): 105-116.
- VIÑOLAS, A. 2016a. Un nuevo *Stagetus* Wollaston, 1861 de Castellón, Península Ibèrica (Coleoptera: Ptinidae: Dorcatominae). *Archivos Entomológicos*, 15: 57-64.
- VIÑOLAS, A. 2016b. Actualización del contenido específico del género *Dorcatoma* Herbst, 1792 en la Península Ibérica, con la descripción de una nueva especie de Castellón (Coleoptera: Ptinidae: Dorcatominae). *Archivos Entomológicos*, 15: 221-236.
- VIÑOLAS, A. & VERDUGO, A. 2009. Los anóbidos de los arroyos Valdeinfierno y Jaral, Los Barrios, Cádiz, Parque Natural de los Alcornocales (Coleoptera). *Orsis*, 24: 107-116.